

ECOLOGICAL FARMING AND AGRITOURISM – THE ATTEMPT OF DEPICTION MUTUAL DEPENDENCES

Summary

The ecological agriculture is an element of sustainable development. From year to year it gains on the importance. The similar tendency is identified in the case of tourism.

The common practice of many farms is offering of agritourism services. While there are present in their surroundings some worth nature resources, this activity is called as ecoagritourism. It is a product of combining between the rural tourism (ecotourism and agritourism) and ecological agriculture. This ecoagritourism is a new paradigm, so because of this it is some need to analyse it's background in the aspect of interactions. This analysis is based on the innovative conception of ecoagritourism triangle, which make easy to define some possibilities, benefits and needs to support this system.

The presented approach is some reason to create vision of ecoagritourism communities which are supported by the clusters conception. This viewpoint allow to identify possible directions of changes at the case of different encouraging instrument from side of the state. The best instrument of coordination at ecoagritourism planning is Project of Tourism Development Strategy for 2007-2013.

ROLNICTWO EKOLOGICZNE A TURYSTYKA WIEJSKA – PRÓBA MODELOWEGO UJĘCIA WZAJEMNYCH ZALEŻNOŚCI

Streszczenie

Rolnictwo ekologiczne stanowi element koncepcji zrównoważonego rozwoju. Z każdym rokiem nabiera ono coraz większego znaczenia. Podobna tendencja zaznacza się w przypadku turystyki.

Powszechną praktyką wielu gospodarstw jest oferowanie usług agroturystycznych. W kontekście występowania na ich terenie cennych walorów przyrodniczych - zachowanych dzięki ekologicznym metodom uprawy - działalność ta określana jest jako ekoagroturystyka. Jej istota opiera się na połączeniu turystyki wiejskiej (ekoturystyki i agroturystyki) z rolnictwem ekologicznym. Jest ona nowym paradygmatem stąd konieczność głębszej analizy teoretycznych podstaw w aspekcie wzajemnych zależności. Analiza ta, bazując na innowacyjnej koncepcji trójkąta ekoagroturystycznego, ułatwia wskazanie możliwości, korzyści i potrzeb wsparcia tego rodzaju systemu.

Zaprezentowane ujęcie stanowi przesłankę kreowania wizji wiejskich wspólnot ekoagroturystycznych, wspieranych przez koncepcję klastrów. Spojrzenie z perspektywy ekoagroturystyki pozwala także zauważyć możliwe kierunki zmian przy zastosowaniu różnorodnych instrumentów wsparcia ze strony państwa. Najlepszym instrumentem koordynacji planowania rozwoju ekoagroturystyki jest Projekt Strategii Rozwoju Turystyki na lata 2007-2013.

Wprowadzenie

W ostatnim okresie znaczenie ruchu turystycznego systematycznie wzrasta. Rekordową liczbę 808 milionów podróży międzynarodowych zanotowano w 2005 roku [21]. Występująca intensyfikacja zaznacza się zarówno w przypadku turystyki skierowanej do miejsc silnie zurbanizowanych, jak również odbywającej się na terenach o zachowanym krajobrazie przyrodniczym. Od dłuższego czasu nasila się skłonność do wyjazdów w celach turystycznych na wartościowe przyrodniczo tereny wiejskie. Ma to związek z upowszechnianą na świecie (od lat siedemdziesiątych XX wieku) ideą zrównoważonego rozwoju oraz rosnącą w wyniku tego świadomością prośrodowiskową społeczeństw. Wynika to także z niepożądanych skutków industrializacji i estetycznych potrzeb człowieka zdefiniowanych przez Maslowa [10].

Wraz ze świadomością ekologiczną, odzwierciedloną w nowych trendach turystyki, rośnie również świadomość żywieniowa, szczególnie wśród mieszkańców krajów wysoko uprzemysłowionych. Potwierdzają to liczne wydarzenia m.in. tegoroczne targi Gruene Woche w Niemczech, podczas których bardzo duże zainteresowanie zyskała tzw.

zdrowa żywność i produkty regionalne [15]. Jest to przejawem szybko rosnącego popytu w sektorze rolnictwa ekologicznego. Warunkuje on tym samym potrzebę zwiększania podaży poszukiwanej żywności. Działania w tym zakresie prowadzone są od dłuższego czasu poprzez programy pomocowe Unii Europejskiej, aktywnie wspierające rolników gospodarujących ekologicznie.

Wobec kreujących się tendencji rozwoju turystyki i popytu na żywność rolnictwa ekologicznego powstaje pytanie o możliwość i efekty ich koegzystencji.

Efektywnym połączeniem turystyki na obszarach wiejskich oraz rolnictwa ekologicznego (oferującego nieskażoną żywność) jest ekoagroturystyka. Koncepcja ta zapewnia uzyskanie efektu generowanego przez ekoturystykę i agroturystykę, wzbogaconego dodatkowo o zaspokojenie popytu na żywność wyprodukowaną w gospodarstwach ekologicznych.

Cele pracy

Korzyści i uwarunkowania prowadzenia ekoagroturystyki wynikają z zależności pomiędzy rolnictwem ekologicznym a turystyką wiejską. Celem opracowania była pre-

zentacja tych korelacji oraz propozycja wykorzystania koncepcji trójkąta ekoagroturystycznego przy ich analizie.

Za cel przyjęto również analizę możliwości wykorzystania, w odniesieniu do przypadku ekoagroturystyki, istniejących już w innych obszarach instrumentów wsparcia. W tym celu rozważono także najważniejsze ukierunkowanie inicjowanej aktywności pod kątem osiągnięcia maksymalnej efektywności w Polsce. W związku z tym podkreślono przydatność wykorzystania Projektu Strategii Rozwoju Turystyki na lata 2007-2013.

Celem opracowania było również zwrócenie szczególnej uwagi na potencjalne możliwości kreowania wspólnot ekoagroturystycznych, ułatwiających transfer dobrych praktyk, zwłaszcza przy wykorzystaniu struktury klastra.

Ze względu na początkową fazę kreowania teoretycznych podstaw nowego spojrzenia na rolnictwo ekologiczne oraz eko- i agroturystykę wykazano istotność rekomendowanych działań w przeszłości.

Rolnictwo ekologiczne w połączeniu z turystyką wiejską

Zjawisko ruchu turystycznego ma długą historię. Pierwsze wzmianki na temat wędrowek o charakterze turystycznym pochodzą sprzed 4000 lat p.n.e. [11]. W Polsce, wyjazdy turystyczne miały miejsce już na początku państwowości kraju tj. ok. XI wieku [11].

Obecnie wśród istniejących form turystyki, ze względu na motyw wyjazdu turystycznego, wymienia się [11]:

- turystykę krajoznawczą,
- turystykę kwalifikowaną,
- turystykę zdrowotną,
- turystykę socjalną,
- turystykę religijną i pielgrzymkową,
- turystykę etniczną,
- turystykę biznesową i kongresową,
- turystykę motywacyjną,
- turystykę kulturalną i edukacyjną,
- turystykę ekologiczną (ekoturystyka),
- turystykę alternatywną,
- turystykę wiejską.

Według autorów powyższego zestawienia, w ramach turystyki wiejskiej (traktowanej jako turystyka alternatywna) można wyodrębnić agroturystykę. Inni autorzy [9] ujmują turystykę alternatywną jako kategorię złożoną z agroturystyki i ekoturystyki. Spotyka się również podejście klasyfikujące w obrębie turystyki wiejskiej: agroturystykę i elementy ekoturystyki [26]. W niniejszym opracowaniu za punkt wyjścia do dalszych rozważań przyjęto to ostatnie ujęcie.

Termin *ekoturystyka* jest stosunkowo nowy w literaturze [27] i z tego powodu być może w Polsce często utożsamia się pojęcia eko- i agroturystyki [27]. „Agroturystyka jednak, jako forma spędzania czasu, przybiera najczęściej formę stacjonarnego wypoczynku, sielankowych *wczasów pod gruszą*. Podstawowym celem ekoturystyki jest natomiast aktywne odkrywanie dzikiej przyrody i rdzennej kultury, ich dogłębne poznanie i kontemplacja. Różnica polega zatem głównie na podstawowym motywie podróży” [27]. Bez względu na wymienione różnice, ekoturystyka posiada wiele elementów wspólnych z agroturystyką. Można tak sądzić nawet w oparciu o cechy ekoturystyki, które wyróżniają ją spośród innych form podróżowania. Wśród tych wyróżników ekoturystyki (określanej także jako *zielona turystyka*,

turystyka przyrodnicza lub *ekoetoturystyka*) wymienia się [27]:

- ekoturystyka jest formą aktywnego i dogłębnego zwiedzania obszarów o wybitnych walorach przyrodniczych i kulturowych,
- ekoturystyka strzeże harmonii ekosystemów przyrodniczych i odrębności kulturowej lokalnych społeczności,
- ekoturystyka dostarcza środków finansowych skutecznej ochronie wartości dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego oraz przynosi realne korzyści ekonomiczno-społeczne ludności miejscowej.

W oparciu o powyższe, uprawnione jest stwierdzenie, iż obydwie formy tj. zarówno agroturystyka, jak i ekoturystyka są immanentnymi składnikami turystyki wiejskiej. Natomiast ich sumaryczny wpływ można wyrazić prostym równaniem:

$$\text{Turystyka wiejska} = \text{agroturystyka} + \text{ekoturystyka}$$

Ze względu na stopień wpływu poszczególnych elementów warto zauważyć, że wśród wielu autorów panuje przekonanie, iż rynek usług ekoturystycznych w Polsce w przeciwieństwie do agroturystycznych jest stosunkowo słabo rozwinięty [25, 27].

W literaturze zagranicznej niektórzy naukowcy [6 za: 14] wyodrębniając dwa rodzaje turystyki związanej z terenami wsi tj. turystykę gospodarską (*farm tourism*) oraz turystykę wiejską (*rural tourism*) przedstawiają szersze spojrzenie na całość. Wskazują oni, iż zasadniczo turystyka wiejska opiera się o środowisko naturalne, podczas gdy turystyka gospodarska oparta jest o konkretną farmę i rolnika gospodarującego na niej. Oznacza to, że turystyka gospodarska powiązana jest o wiele bardziej z rolnictwem niż jakiegokolwiek inne przedsięwzięcie turystyczne. Nasuwa się tu także kolejny wniosek co do istnienia podobieństw pomiędzy turystyką gospodarską i agroturystyką. Podobną komplementarność można zauważyć w relacjach turystyki wiejskiej i ekoturystyki.

Dalsze badania nad charakterem omawianej dziedziny dowodzą, iż istnieje nieznaczna różnica pomiędzy turystyką gospodarską (*farm tourism*) a turystyką w gospodarstwie (*tourism on the farm*). W sytuacji gdy miejsca zakwaterowania turystów odseparowane są od środowiska gospodarstwa, wówczas mamy do czynienia z turystyką gospodarską. Z kolei w przypadku turystyki w gospodarstwie, środowisko danego gospodarstwa oraz jego cała istota włączona są w produkt turystyczny (np. udział w pracach gospodarstwa, przejażdżki ciągnikiem, samodzielne zrywanie produktów) [6 za: 2]. Uogólniającym dopełnieniem przytoczonych definicji jest twierdzenie, iż turystyka w gospodarstwie określana jest jako agroturystyka i stanowi dla rolnika możliwość rozszerzenia swojej działalności oraz powiększenia dochodu [22].

Spotykane wyróżniki agroturystyki wskazują na następujące jej cechy [8]:

- uwzględnia wspólną lub niezależną bazę zakwaterowania w domu właściciela,
- angażuje całą rodzinę rolników, których zwyczaje i tradycje są kultywowane,
- pozwala klientom na spokojny pobyt, z dala od tłumów, w towarzystwie przyjaznych ludzi i w bezpośrednim kontakcie z przyrodą.

Przy omawianiu agroturystyki, często zwraca się uwagę na cechy typowe dla konsumentów korzystających z tego rodzaju odpoczynku. Wśród nich wymienia się następujące [8 za: 7]:

- turyści uprawiający agroturystykę zwykle podróżują wraz ze swoimi rodzinami,
- są wykształceni i w przeważającej mierze pochodzą z terenów miejskich,
- szanują lokalne zwyczaje,
- często z wyprzedzeniem zbierają informacje o miejscach planowanej wizyty,
- pragną uniknąć masowego turystyki,
- są zainteresowani maksymalnym kontaktem z przyrodą i ciepłymi stosunkami z innymi ludźmi,
- są środowiskowo uświadomieni i zgłaszają popyt na produkty naturalne, włączając w to zdrowszą żywność.
- poszukują lokalnej kultury oraz nowej aktywności i sportu.
- poszukują jakościowego zakwaterowania, które zapewni spokój i odpoczynek.

W Polsce coraz częściej spotyka się gospodarstwa prowadzące uprawy ekologiczne. Definicja rolnictwa ekologicznego określa, iż jest ono systemem produkcji rolniczej opartym na wykorzystaniu naturalnych procesów zachodzących w gospodarstwie rolnym [17]. Rolnictwo ekologiczne stanowi element większego systemu gospodarowania niekonwencjonalnego. Eliminując chemizację oraz intensyfikację, pozwala zachować równowagę agrocenoz i pozostałych ekosystemów funkcjonujących w ich otoczeniu. Jego końcowym produktem jest tzw. ekologiczna żywność oraz czyste i nienaruszone środowisko przyrodnicze.

Przytoczone właściwości rolnictwa ekologicznego sprzyjają utrzymaniu dużej bioróżnorodności naszego kraju, która obecnie porównywana jest do tej jaka istniała w Wielkiej Brytanii ok. 400 lat temu [27].

Polskie rolnictwo ekologiczne prowadzone jest na terenach o cennych walorach kulturowych i przyrodniczych, które decydują o jego dużej atrakcyjności. W przyszłości oddziaływanie to stanie się o wiele bardziej dostrzegane i cenione w kontekście postępującego rozwoju cywilizacji. Przemawiają za tym dostrzegane na początku XXI wieku problemy, przed którymi stoi wiele państw zachodnich, w tym m.in. Wielka Brytania. Wśród nich wymienia się [3]:

- niekorzystne zmiany scenerii, np. tereny z małą liczbą zwierząt,
- brak inwestycji na wsi oraz w jej infrastrukturę,

- mała aktywność wsi (tj. mała liczba wydarzeń i pokazów),
- brak entuzjazmu ze strony przedsiębiorstw i mieszkańców.

Mimo pozytywnego oddziaływania na środowisko naturalne, rolnictwo ekologiczne często nie gwarantuje rolnikom akceptowanego przez nich poziomu życia. Decyduje to o traktowaniu systemu gospodarowania ekologicznego jako uzupełniającego wobec szerszej działalności gospodarczej.

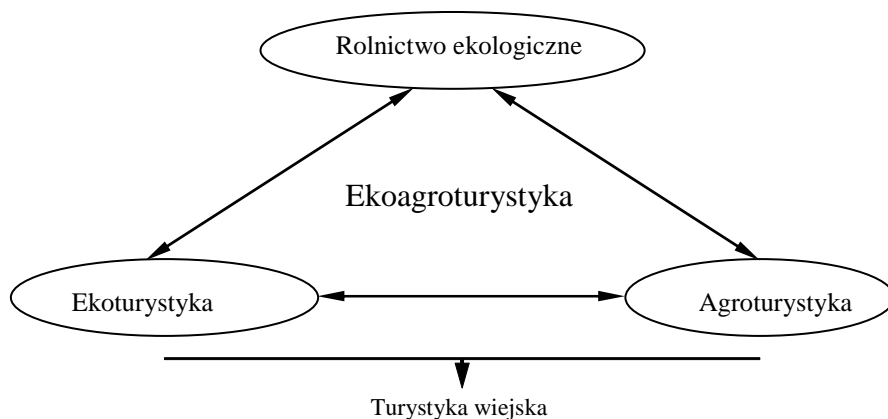
Dodatkowe zaangażowanie zawodowe ludności z terenów wsi sprowadza się do dwóch zasadniczych rodzajów tj. aktywności poza gospodarstwem lub w jego obrębie. Działalność prowadzona wewnątrz gospodarstwa jest bardziej preferowana ze względu na pozytywne skutki dla społeczności lokalnej. Przejawiają się one między innymi w wykorzystaniu własnych i lokalnych czynników produkcji tj. zasobów ziemi, pracy i kapitału. Prowadzi to do aktywizacji środowiska lokalnego, poprawiając jego ogólną sytuację społeczno-ekonomiczną.

W tej sytuacji najlepszym rozwiązaniem dla rolników gospodarujących ekologicznie oraz dla społeczności lokalnych wydaje się być innowacyjne podejście do rolnictwa ekologicznego i turystyki wiejskiej, czyli tzw. ekoagroturystyka.

Formułowane definicje ekoagroturystyki podają, że pojęciem tym określa się "wypoczynek u rolników uprawiających ziemię i produkujących żywność metodami ekologicznymi (z atestem "Ekolandu" lub w trakcie przestawiania się na rolnictwo ekologiczne)" [27]. Z kolei Europejskie Centrum Eco Agro Turystyki (*The European Centre for Eco Agro Tourism -ECEAT*) sprowadza swoją programową działalność do rozwoju wsi, zrównoważonego wykorzystania ziemi oraz środowiska w połączeniu ze zrównoważoną turystyką.

Istota ekoagroturystyki wyraża się w połączeniu sfery ekoturystyki i agroturystyki z rolnictwem ekologicznym. Innymi słowy, w wyniku zależności między tymi trzema elementami powstaje ekoagroturystyka. Oznacza to, iż zależność między rolnictwem ekologicznym a turystyką wiejską określana jest mianem ekoagroturystyki.

W celu obrazowego przedstawienia istniejącej korelacji między turystyką wiejską a rolnictwem ekologicznym można wprowadzić koncepcję trójkąta ekoagroturystycznego (rys. 1).

Rys. 1. Trójkąt ekoagroturystyczny (Źródło: Opracowanie własne)

Fig. 1. Agritouristic triangle (Source: own research)

Według przedstawionej koncepcji, wszelkie procesy w ekoagroturystyce mają charakter sprzężeń zwrotnych zachodzących między trzema podstawowymi elementami tj. ekoturystyką, agroturystyką i rolnictwem ekologicznym.

Współistnienie tych trzech wymiarów stanowi podstawową zależność, warunkującą prowadzenie dyskusji i propozycje rozwiązań w temacie ekoagroturystyki. Należy również dodać, iż wyróżniki agroturystyki, ekoturystyki i rolnictwa ekologicznego tożsame są z cechami typowymi dla ekoagroturystyki. Z tego względu przy omawianiu zależności turystyki wiejskiej i rolnictwa ekologicznego jednym z warunków zachowania poprawności jest równoczesne odnoszenie się zarówno do agroturystyki oraz ekoturystyki, jak i rolnictwa ekologicznego. Sprawia to m.in., że również czynniki uznawane za determinanty agroturystyki czy ekoturystyki bądź tylko rolnictwa ekologicznego będą równocześnie determinantami ekoagroturystyki. Jakakolwiek zmiana jednego z nich wpłynie korygująco na powstałą strukturę. Innymi słowy, istniejąca zależność między rolnictwem ekologicznym a agroturystyką i ekoturystyką zależy od stopnia rozwoju tych trzech. W końcowym efekcie decyduje to o właściwościach ekoagroturystyki.

W związku z takim charakterem nowej formy turystyki, nasuwa się wniosek, iż będzie ona zaspokajała potrzeby ściśle określonej grupy. Wyodrębniając cechy charakteryzujące klientów ekoagroturystyki należy stwierdzić, że oferta turystyczna gospodarstwa ekologicznego skierowana jest do konkretnej niszy rynkowej, która preferuje przede wszystkim:

- konsumpcję żywności wyprodukowanej metodami ekologicznymi,
- wypoczynek z dala od centrów turystycznych,
- pobyt na terenach przyrodniczo wartościowych,
- możliwość obserwowania metod gospodarowania w gospodarstwie ekologicznym,
- możliwość udziału w pracy gospodarstwa ekologicznego,
- poznanie etnografii terenów wsi.

Odwołując się do powyższych właściwości niszy ekoagroturystycznej, warto zauważyć, że w warunkach polskich podejście do udziału w pracach gospodarskich jest zasadniczo jednoznaczne. Przeprowadzone pod tym kątem badania wykazały, iż większość agroturystów preferuje raczej obserwację i bierny wypoczynek niż udział w pracach rolnych [26].

Znaczenie turystyki wiejskiej (a tym samym ekoagroturystyki - *przyp. wł.*) wzrasta także z uwagi na możliwość stymulowania przez nią reaktywizacji terenów wiejskich [19, 23]. Dochód turystyczny jest fundamentalny dla ekonomii rolniczej i odegrał centralną rolę w rewitalizacji wielu małych miasteczek i ich okolicznych obszarów [4]. Powszechnie panuje zgodność co do tego, że agroturystyka może stać się mocnym narzędziem w aktywizacji terenów rolniczych. Poza dochodem uzyskiwanym z zakwaterowania, wyżywienia i infrastruktury wypoczynkowej, bezpośredniej sprzedaży produktów lokalnych i rzemiosła, agroturystyka może przynieść inne pozytywne efekty. Wśród nich wymieniamy: odnowienie dziedzictwa kulturowego i architektonicznego, docenienie roli kobiet w społeczności wiejskiej, uszlachetnianie funkcji rolnika w społeczeństwie lub wsparcie wymiany kulturowej. W ten sposób sektor rolny zaopatruje nie tylko w dobra materialne, ale również w niematerialne, szczególnie te, które związane są z kulturą, edukacją, gastronomią krajobrazem i środowiskiem [8].

Pozytywne skutki wynikają głównie ze skracających się kanałów dystrybucji. W efekcie bezpośredniej sprzedaży turystom ekoagroturystycznych dóbr i usług, rolnicy eliminują większość ogniw pośredniczących. Dzięki temu, pozostająca w gospodarstwie ekoagroturystycznym, marża wspiera rodzinę rolnika oraz ekologiczne obszary wiejskie, pozwalając na zaangażowanie i lepsze wykorzystanie dostępnych zasobów pracy i ziemi. Duże znaczenie w procesie tworzenia atrakcyjnej oferty ekoagroturystycznej i poprawy jakości życia mieszkańców wsi mają dobre praktyki.

Dobre praktyki, stymulując lokalną produkcję zatrzymują przychody z turystyki w regionie i poszerzają dystrybucję powstających korzyści do mieszkańców wsi [20]. Stosowanie powyższych praktyk ma pozytywny wpływ także na bliższe otoczenie gospodarstwa, które oferując usługę agroturystyczną wygląda czysto i sprawia wrażenie odnowionego. Powoduje to, że również sąsiedzi zaczynają malować i odnawiać swoje domy. Wraz z innymi zabiegami dobra praktyka ma na celu zachęcić turystów do pozostania u rolnika jak najdłużej [22].

Kształtowanie oferty ekoagroturystycznej powinno uwzględniać wszystkie zależności turystyki wiejskiej i rolnictwa ekologicznego. Oznacza to, że w tym aspekcie rozważa się nie tylko korzyści ale także zagrożenia związane z prowadzeniem turystyki. Jest to szczególnie istotne w sytuacji, możliwego do przewidzenia, wzrostu skali krajowego i zagranicznego ruchu turystycznego na terenie Polski.

Raport na temat turystyki wiejskiej w Europie stwierdza, iż z powodu daleko sięgającej urbanizacji Polacy przeznaczają wolny czas na odpoczynek w spokoju i ciszy na wsi. Europejczycy (zwłaszcza Niemcy, Francuzi, Duńczycy i Rosjanie) również przyjeżdżają do Polski ze względu na spokój i ciszę oraz oryginalny charakter krajobrazu. W strukturze przyjezdnych ponad 93% to goście z Polski, a ponad 6,5% stanowią goście z zagranicy [22].

R. Torres, opierając się na danych z obszaru Meksyku, zauważa istnienie małej liczby przykładów pozytywnego wpływu turystyki zagranicznej na skuteczny postęp powiązań z lokalnym rolnictwem. W pewnych sytuacjach rozwój turystyki może nawet szkodzić lokalnej produkcji rolniczej poprzez odciąganie z sektora rolnego czynnika pracy i ziemi [20].

Wobec tego typu przesłanek, koncepcja ekoagroturystyki stanowi skuteczne remedium na wzmocnienie zależności turystyki wiejskiej i rolnictwa oraz zapobieganie odchodzeniu od gospodarowania na roli. Ma to tym większe znaczenie, iż ze swej istoty ekoagroturystyka wspiera ekologiczne podejście do rolnictwa.

W sytuacji pozytywnych efektów połączenia agroturystyki, ekoturystyki i rolnictwa ekologicznego rodzi się pytanie o możliwe sposoby wzmocnienia powiązań takiego systemu. Wynika to stąd, że większość nowych inicjatyw, aby uzyskać optymalną wydajność, potrzebuje w początkowym okresie funkcjonowania rzeczywistego wsparcia. Częstą metodą zwiększania efektywności jest maksymalizowanie skali działania, co zwykle sprowadza się do integracji podmiotów. W związku z tak zarysowaną potrzebą, warto rozważyć możliwość uformowania współpracującej wspólnoty ekoagroturystycznej.

Budowanie wspólnoty ekoagroturystycznej winno wynikać również z konieczności wykorzystania posiadanych walorów. Polska postrzegana jest jako niezwykle atrakcyjny producent tzw. "zdrowej żywności". Świadczy o tym m.in. wzrastający poziom zagranicznego popytu na "ekolo-

giczne produkty" [5]. Jest także docelowym miejscem podróży wielu turystów zainteresowanych wypoczynkiem w gospodarstwach agroturystycznych. Jedną z możliwości pełnego zdyskontowania posiadanej przewagi konkurencyjnej jest idea klastrów, a zwłaszcza koncepcyjnie rozwiniętej już "Doliny Ekologicznej Żywności". Koncepcja ta wyraża się w stwierdzeniu, iż klaster to „(...) geograficzne skupisko wzajemnie powiązanych firm, wyspecjalizowanych dostawców, jednostek świadczących usługi firm działających w pokrewnych sektorach i związanych z nimi instytucji (na przykład uniwersytetów, jednostek normalizacyjnych i stowarzyszeń branżowych), w poszczególnych dziedzinach konkurujących między sobą, ale również współpracujących” [16]. Współdziałanie w ramach takiej struktury znacznie zwiększa siłę konkurencyjną i bezpieczeństwo jego uczestników, czego najlepszym przykładem jest klaster Dolina Krzemowa (tzw. *Silicon Valley*) w Stanach Zjednoczonych.

Mimo, że strategia klastra "Dolina Ekologicznej Żywności" zakłada prowadzenie działalności z udziałem interesariuszy z województwa lubelskiego, można sądzić, że z biegiem czasu zakres jego oddziaływania znacznie się rozszerzy. Uzasadniają to argumenty oparte o zdolność włączenia się w produkcję "żywności ekologicznej" sąsiednich województw m.in. podkarpackiego (którego prawie cały obszar spełnia wymagania dotyczące możliwości funkcjonowania gospodarstw ekologicznych [24]). Za rozszerzeniem skali działania przemawia również funkcjonalny charakter klastrów, które w związku z tym często ewoluują poza granice administracyjne [1].

Podstawę do wykorzystania klastra w procesie wsparcia wspólnoty ekoagroturystycznej tworzą zapisy wspomnianej strategii. W fazie inicjacji rynkowej założono włączenie do współpracy także gospodarstwa ekoagroturystyczne [18]. Zdolne do funkcjonowania w ramach klastra wspólnoty ekoagroturystyczne tworzyłyby niezależnie zorganizowaną grupę o zasięgu ogólnopolskim, a zarazem światowym. Wiązałoby się to z efektywniejszą koordynacją działalności wszystkich zaangażowanych interesariuszy. W ramach transferu informacji odbywałaby się wymiana dobrych praktyk działalności turystycznej, warunkowana wymaganiami gości. Tak zorganizowane wspólnoty ekoagroturystyczne pozwoliłyby umocnić pozycję konkurencyjną krajowych oferentów wobec zagranicznych korporacji. Struktura klastra byłaby w tej sytuacji najskuteczniejszym instrumentem wsparcia ekoagroturystyki. Potwierdzają to opinie stwierdzające, iż "klaster rolniczy, grupujący powiązane ze sobą gospodarstwa ekologiczne ma wyraźnie określone cele. Jednym z nich jest możliwość a zarazem konieczność, przeciwstawienia się dużej grupie gospodarstw narastającej dominacji agrokoncernów" [24].

Wśród możliwych instrumentów wsparcia ekoagroturystyki w Polsce najważniejszym jest strategiczny dokument rozwoju turystyki z roku 2005. Projekt Strategii Rozwoju Turystyki na lata 2007-2013 stworzył podstawę do implementacji w przyszłości zapisów odnoszących się także do ekoagroturystyki. Warto dodać, że podstawę prac nad Strategią rozwoju turystyki na lata 2007-2013 stanowiła ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o Narodowym Planie Rozwoju oraz ustalenia Międzyresortowego Zespołu do przygotowania Narodowego Planu Rozwoju na lata 2007-2013 [12].

Należy sądzić, że w przyszłości ekoagroturystyka stanowić będzie kluczowy element koncepcji rozwoju turystyki. Warunkuje to także Strategia Rozwoju Obszarów Wiejskich i Rolnictwa na lata 2007-2013.

skich i Rolnictwa na lata 2007-2013. podkreślając, że "w Polsce, w latach 2007-2013, realizowany będzie model wielofunkcyjnego rozwoju wsi i wielofunkcyjnego rozwoju rolnictwa" [13]. Oznacza to m.in. wspieranie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich oraz rozwijanie i popularyzowanie turystyki wiejskiej w nawiązaniu do lokalnej specyfiki i lokalnych tradycji, a także wsparcie rozwoju rolnictwa ekologicznego.

Do czasu konkretnych rozwiązań w tym zakresie wsparcia ekoagroturystyki ważne jest, aby inicjować tą formę współpracy oraz weryfikować stosowane rozwiązania. Najlepszą formą współdziałania będą kontakty oparte o zawarte w Projekcie Strategii zapowiedzi wzmocnienia partnerstwa publiczno-prywatnego.

Podczas formułowania instrumentów i metod wsparcia ekoagroturystyki na podstawie Projektu Strategii warto posłużyć się wszelkimi dostępnymi analizami z tej dziedziny. Pomocne wnioski w tym zakresie przedstawia Raport na temat turystyki wiejskiej w Europie [22]. Wskazuje on na następujące czynniki ograniczające rozwój agroturystyki, w naszym kraju:

- działania marketingowe powinny być bardziej efektywne i widoczne dla przedsiębiorców,
- obowiązuje niejasne ustawodawstwo,
- brak wsparcia dla znaków jakości i rejestracji wśród przedsiębiorców,
- ograniczona przedsiębiorczość i wiedza,
- słabo rozwinięta infrastruktura do rekreacji,
- nieoptymalne funkcjonowanie systemu rezerwacji (włączając problemy językowe i brak połączeń internetowych).

Należy mieć świadomość, iż przytoczone wnioski stanowią obiektywne wskazówki do koniecznych działań w zakresie turystyki i ekoagroturystyki. W przypadku większości z nich, dojście do stanu optymalnego jest jedynie kwestią stosunkowo krótkiego okresu czasu.

Podsumowanie

Ekoagroturystyka jest nowym aspektem turystyki wiejskiej. Daje to okazję do identyfikowania rezultatów zależności między agroturystyką, ekoturystyką a rolnictwem ekologicznym. W związku z tym, użytecznym narzędziem jest innowacyjna koncepcja trójkąta ekoagroturystycznego. Wśród najważniejszych efektów uformowanej zależności wymienia się: zachowanie produkcji ekologicznej żywności przy równoczesnym świadczeniu usług turystycznych, ograniczenie porzucania rolnictwa na rzecz turystyki, zaspokajanie potrzeby ciszy i spokoju oraz kontaktu z naturą, zachowanie naturalnych cech środowiska przyrodniczego w wyniku eliminowania chemizacji oraz poznanie etnografii wsi. Pozytywne przejawy oddziaływania ekoagroturystyki składają także do formułowania rekomendacji efektywnego rozwoju tej formy turystyki w przyszłości. Spośród istniejących możliwości wsparcia systemu złożonego z agroturystyki, ekoturystyki i rolnictwa ekologicznego, obiecującym rozwiązaniem jest współpraca w ramach wspólnot ekoagroturystycznych. Warunki ku temu stwarza koncepcja klastra "Dolina Ekologicznej Żywności". Pomocny w tym procesie jest przede wszystkim Projekt Strategii Rozwoju Turystyki na lata 2007- 2013 oraz Strategia rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa na lata 2007-2013. Wprowadzają one efektywną formę współpracy

w postaci partnerstwa publiczno-prywatnego, którego wykorzystanie na etapie inicjacji wspólnot ekoagroturystycznych przyspieszyłoby proces ich rozwoju. Pozwoliłoby to także na szybszą implementację oraz sprawdzenie stosowanych rozwiązań w zakresie systemu rolnictwa ekologicznego, agroturystyki i ekoturystyki. Ostatecznie zaś stworzyłyby to podstawę formułowania strategicznych zapisów odnośnie ekoagroturystyki z perspektywą wprowadzenia ich do już istniejącej strategii.

Literatura

- [1] Brodzicki T., Szultka S., Tamowicz P., Polityka wspierania klastrów, najlepsze praktyki, rekomendacje dla Polski, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2004., s. 36.
- [2] Clarke J., Farm accommodation and the communication mix. *Tourism Management*, 17(8), 611-620.
- [3] Coleman D., *Tourism: meeting the challenge - 17 & 18 September 2001 - Riviera Centre, Torquay*, dokument on-line (<http://www.lga.gov.uk/content.asp?lSection=0&id=5XF72E-A7802011>) z dnia 2006-04-26.
- [4] Department of the Environment, Transport and the Regions, *Our Countryside: the future, A fair deal for rural England*, Crown Copyright, London 2000, s. 84.
- [5] Drewnowska B., Ekożywność podbija Zachód, *Rzeczpospolita*, 24-04-2006, s. B4.
- [6] Fleischer A., Tchetchik A., Doas rural tourism benefit from agriculture?, *Tourism Management*, 29 (2005) 493-501.
- [7] Halfacree K., locality and social representation: space, discourse and alternative definitions of the rural, *Journal of Rural Studies*, 9 (1): 23-37, 1993.
- [8] López E.P., Garcia F. J. C., Agrotourism, sustainable tourism and Ultraperipheral areas: the Case of Canary Islands, *PASOS, Revista de Turismo y Patrimonio Cultural*, Vol. 4, No. 1, pp. 85-97, 2006.
- [9] Łobożewicz T., Bieńczyk G., *Podstawy turystyki*, Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Warszawa 2001.
- [10] Maslow A. H., *Motywacja i osobowość*, Pax, Warszawa 1990.
- [11] Mikuta B., Żelazna K., *Organizacja ruchu turystycznego na wsi*, Wydawnictwo Format-AB, Warszawa 2004
- [12] Ministerstwo Gospodarki i Pracy, *Projekt Strategii Rozwoju Turystyki na lata 2007-2013*, Warszawa, czerwiec 2005, s. 6.
- [13] Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, *Strategia rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa na lata 2007-2013*, Warszawa, czerwiec 2005, s. 53.
- [14] Nilsson P.A., Staying on farms-an ideological background. *Annals of Tourism Research*, 29(1), 7-24.
- [15] Obidzińska E., Zdrowa żywność i produkty regionalne - hitem targów Grüne Woche. Jak zarobić na ekologicznej modzie?, *Agroserwis*, nr 3(330), 2006, s. 32-33.
- [16] Szultko S. (red.), *Klastry, Innowacyjne wyzwanie dla Polski*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2004, s. 7.
- [17] Szymona J., Rola jednostek certyfikujących w systemie kontroli w rolnictwie ekologicznym, materiały z seminarium pt.: *Rolnictwo ekologiczne – nowe warunki działania wynikające z członkostwa Polski w Unii Europejskiej*, Warszawa, 28 czerwca 2004, s. 16-18.
- [18] Szymoniuk B., Podwyższanie konkurencyjności regionu rolniczego: klaster "Dolina Ekologicznej żywności", [w:] Olesiński Z., Predygiel A. [red.], "Kreowanie konkurencyjności regionu. Grona przemysłowe w regionie", Wydział Zarządzania i Administracji Akademii Świętokrzyskiej, Kielce 2005.
- [19] Świątkowa K., Kazmierczak R., Ocena aktualnego stanu przygotowania do świadczenia usług agroturystycznych wybranej zagrody wiejskiej w gminie Biała Piska, [w:] Zbytek Z. (red.), *Wybrane zagadnienia ekologiczne we współczesnym rolnictwie*, Monografia, T. 2, Cz. 1. *Wybrane zagadnienia rolnictwa ekologicznego w Polsce*, Przemysłowy Instytut Maszyn Rolniczych, Poznań 2005, s. 366-375.
- [20] Torres R., Linkages between tourism and agriculture in Mexico, *Annals of Tourism*, Vol. 30, No. 3, pp 546-566, 2006.
- [21] United Nations World Tourism Organisation , *World Tourism Barometer*, Vol. 4, No. 1, January 2006.
- [22] Veer M., Tuunter E., *Rural tourism in Europe. An exploration of success and failure factors*, Stichting Recreatie, Expert and Innovation Centre, Hague 2005.
- [23] World Tourism Organisation Seminar on Rural Tourism "Guidelines for Development" Yeremcha, Ukraine, 25th and 26th September 2003, Conclusions, s. 5.
- [24] Woźniak L., *Dolina ekologicznej żywności - szanse i perspektywa dla Podkarpacia*, Lublin 2006, (w druku).
- [25] Woźniak L., Kuśnierz M., Woźniak M., Herbert J., *The Importance of Ecotourism in the Development of Communities, with Special Regard to Poland*, [w:] Cynarski W. J. (red.), Obodyński K. (red.), *Tourism and Recreation in the process of European Integration*, University of Rzeszów, Podkarpackie Society of Physical Culture Science in Rzeszów, Rzeszów 2004, s. 56-64.
- [26] Woźniak M., *Turystyka wiejska i jej powiązania z rolnictwem, ekologią i etyką*, *Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu*, T.III, Z. 6, Warszawa-Poznań-Białystok 2001, s. 21-24.
- [27] Zaręba D., *Ekoturystyka. Wyzwania i nadzieje*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.